

УДК 355.551(447)

М.М. Середенко, Г.В. Єфімов, О.О. Фуртес

Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Львів

АНАЛІЗ ВТРАТ МОБІЛІЗАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ, НАПРЯМКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ КОМПЛЕКТУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ВІЙСЬКОВОЗОВОБ'ЯЗАНИМИ ТА РЕЗЕРВІСТАМИ

У статті на основі проведеного аналізу існуючої системи підготовки військовонавчених ресурсів, проходження громадянами України служби у військовому резерві, запропоновані рекомендації щодо гарантованого і якісного комплектування Збройних Сил України військовозобов'язаними і резервістами в мирний час та особливий період.

Ключові слова: Збройні Сили України, військовонавчені ресурси, військовий резерв людських ресурсів, служба у військовому резерві, резервісти.

Вступ

Постановка задачі та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Питання удосконалення системи підготовки військ (сил), підвищення їх мобілізаційної готовності, підготовки та накопичення військовонавчених ресурсів є важливими складовими при вирішенні завдань підвищення воєнного потенціалу держави, оцінки ролі та місця громадян України при виконанні ними військового обов'язку в запасі, проходження служби у військовому резерві в мирний час та особливий період.

В умовах подальшого реформування Збройних Сил України (далі – ЗС України) особливого значення набуває завдання розробки обґрунтованих напрямів та визначення рекомендацій щодо гарантованого і якісного комплектування Збройних Сил України військовонавченими мобілізаційними ресурсами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останніми роками проводиться серйозна робота щодо удосконалення підготовки ЗС України, запропоновані достатньо ефективні методи її покращення, в тому числі при плануванні і проведенні підготовки військ (сил) у 2013 навчальному році. Проте попередні дослідження та практичні дії щодо покращення мобілізаційної готовності у військах не мали системного характеру, а вирішували часткові завдання [2].

Аналіз керівних документів стосовно структури, організації та порядку проведення мобілізаційних заходів у військах показує, що далеко не всі вони знаходять широке застосування при їх практичному виконанні. Запропоновані заходи не завжди є оптимальними, оскільки вони не враховуються командирами військових частин (підрозділів) при проведенні заходів оперативної та бойової підготовки.

Метою статті є проведення аналізу існуючої системи підготовки військовонавчених ресурсів,

проходження громадянами України служби у військовому резерві, розробка напрямків та перспектив розвитку системи комплектування ЗС України військовозобов'язаними та резервістами.

Основна частина

ЗС України – це військове формування, на яке, відповідно до Конституції України, покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості [1]. Вони є основою забезпечення національної безпеки України, втілення національної гідності українського народу. Міць ЗС України надає країні ваги на міжнародній арені.

Сучасний стан їх розвитку спрямований на формування боездатних військ (сил), які спроможні протидіяти застосуванню воєнної сили проти України, адекватно реагувати на можливі загрози її незалежності й виконувати міжнародні зобов'язання в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

Суттєві зміни в структурі ЗС України, сучасний розвиток воєнної стратегії й оперативного мистецтва зумовлюють подальше вдосконалення системи підготовки військ (сил) ЗС України з метою їх успішного застосування при виконанні завдань за призначенням. Аналіз сучасних тенденцій в існуючій системі підготовки військ (сил) ЗС України свідчить про наявність ряду проблем, що характеризуються, насамперед, корінною зміною змісту соціально-політичних, економічних та військово-технічних факторів. В умовах подальшого реформування ЗС України створюються нові організаційні структури, змінюються принципи комплектування з'єднань, військових частин та підрозділів особовим складом, що суттєво впливає на підготовку та навчання військ. Виникають проблеми, обумовлені тим, що існуюча система підготовки військ (сил) ЗС України (оперативна, бойова, підготовка з мобілізаційних питань) прийшла у невідповідність

сучасним умовам та вимогам, має неприпустимо низький рівень фінансування та матеріально-технічного забезпечення (далі – МТЗ) заходів підготовки військ (сил), стану навчальної матеріально-технічної бази (далі – НМТБ), низька її ефективність і нераціональне використання, недостатній рівень роботи органів військового управління (далі – ОВУ), практичних навичок командувачів, командирів та штабів по плануванню заходів міжвидової підготовки в оперативній та тактичній ланці управління [2].

Сьогодні в державі створюється сучасна модель ЗС України – оптимальних за чисельністю, мобільних, добре озброєних, всебічно забезпечених і професійних військ, спроможних виконувати покладені на них завдання у будь-яких умовах.

ЗС України є головним носієм могутності незалежної Української держави. За своїм функціональним призначенням та обсягом покладених на них завдань вони забезпечують захист держави як у мирний, так і у воєнний час.

Мобілізаційна готовність ЗС України є основою зі складових частин готовності держави до переходу з мирного на воєнний стан [3]. ЗС України в мирний час утримуються у визначених організаційно-штатних структурах, в значно меншому складі і чисельності, ніж необхідно для ведення війни. Такий комплект військ та їх чисельність обумовлюється економічними можливостями держави. Але слід зауважити, що у минулі роки, у збройних силах була запроваджена, на наш погляд, досить ефективна схема мобілізаційного розгортання військ (сил), при яких третина військ утримувалася у стані постійної бойової готовності, інша третина в бойовій готовності з частковим відмобілізуванням, і ще третина – скороченого складу з повним відмобілізуванням. Була створена ступінчата система додаткових резервів, які формувалися на базах зберігання озброєння та військової техніки (далі – ОВТ). Така структура дозволяла прикрити державний кордон у загрозовий період частинами постійної готовності, наростити зусилля військовими частинами скороченого складу після їх доукомплектування та після мобілізаційного розгортання військових частин скороченого складу та кадру, тим самим створити повноцінне угруповання військ на театрі воєнних дій (далі – ТВД).

Історія не знає таких випадків, коли перемога у війнах була б досягнута силами тільки регулярних військ. Хід і кінцевий результат війни, за деякими виключеннями, вирішуються виключно наявністю підготовлених резервів. Виконання військового обов'язку в запасі у мирний час полягає у дотриманні порядку і правил військового обліку, проходження зборів, збереженні та вдосконаленні військовозобов'язаними знань, навичок і умінь, необхід-

них для виконання ними обов'язків військової служби у воєнний час відповідно до військово-облікових спеціальностей (далі – ВОС) чи цивільних спеціальностей [4].

З метою забезпечення високої бойової і мобілізаційної готовності військ у мирний час повинна проводитися цілеспрямована, планомірна військова підготовка і накопичення необхідних військовонавчених ресурсів для укомплектування з'єднань і військових частин за мобілізаційними планами, а також для розгортання у ході війни нових формувань і поповнення бойових втрат. Під навчальними зборами необхідно розуміти призов офіцерів, прапорщиків, сержантів і солдат запасу в частини ЗС України для удосконалення ними рівня їх військової підготовки і набуття навичок командування підрозділами. Основною метою навчальних зборів є підвищення бойової і мобілізаційної готовності військових частин, які в мирний час перебувають в скороченій чисельності, а також підготовка і накопичення в запасі військовонавчених ресурсів.

Підготовка і накопичення військовонавчених ресурсів здійснюється з урахуванням потреб у військових спеціальностях за прямим посадовим призначенням, необхідних для укомплектування з'єднань і військових частин у районах їх комплектування та накопичення у військових комісаріатах 25% резерву військовонавчених ресурсів; перспективи планування організаційних заходів, переозброєння військ на нові (модернізовані) зразки озброєння та військової техніки.

Діючий механізм підготовки та накопичення людських мобілізаційних ресурсів, який ґрунтується на результатах бойової підготовки під час проходження строкової служби в ЗС України і циклічному характері навчально-зорової підготовки, має свої недоліки. Найімовірніше, на сьогодні він себе вичерпав, але повністю не дискредитував. Цей механізм ще може бути дієвим, якщо дотримуватись принципів цілеспрямованого призову молоді до лав ЗС України, з наступною припискою її за прямим посадовим призначенням до військових частин, циклічності навчально-зорової підготовки та упорядкування дислокації військ з урахуванням можливостей їх мобілізаційного розгортання.

Військовий резерв людських ресурсів (далі – ВРЛР) є важливим елементом воєнного потенціалу держави. Він безпосередньо впливає на військове будівництво та зумовлює кількісний та якісний склад військ (сил) у мирний час, а також можливості поповнення ЗС України та інших військових формувань (далі – ІВФ), нових з'єднань і військових частин в особливий період. Проте існуюча нині система підготовки ВРЛР ЗС України не відповідає сучасним вимогам і подальше її використання недоцільне з низки причин [5]:

вона створювалась і формувалась в зовсім іншій внутрішній і зовнішній обстановці, яка радикально змінилася протягом останнього десятиріччя;

чинники, які впливали на неї, зазнали суттєвих змін: стався перехід до комплектування військових структур військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом, значно зменшилася чисельність особового складу ЗС України та скоротилися терміни військової служби, що в свою чергу призвело до скорочення чисельності мобілізаційних людських ресурсів, які отримали військову підготовку під час проходження строкової військової служби по призову та зумовило потребу у зміні структури ВРЛР, її головним призначенням було забезпечення людськими ресурсами ЗС України великої чисельності;

скорочення бойового складу військ (сил) мирного часу привело до значного зменшення чисельності підготовлених військових спеціалістів, які перебувають в запасі;

великий рівень міграції та виїзд на заробітки військовозобов'язаних чоловічої статі в місцях приписки, що веде до постійного уточнення списків приписного особового складу за рахунок громадян, які не мають відповідної підготовки, знань та навичок;

екстериторіальний принцип комплектування військ (сил) особовим складом в мирний час став причиною того, що лише невелика частина із загальної чисельності військовослужбовців, звільнених в запас, можуть бути задіяні в регіонах комплектування та призначенні в команди для доукомплектування військ за мобілізаційними планами;

застаріла НМТБ не дозволяє в повній мірі забезпечити громадян, призваних із запасу на навчальні збори, отримати необхідний рівень знань, умінь та навичок, особливо по найбільше складних ВОС;

рівень підготовки мобілізаційних резервів не дає змоги ефективно використовувати сучасне озброєння, військову техніку та передові технології;

не повною мірою забезпечується дотримання державою гарантій соціального захисту військовозобов'язаних.

Накопичення в запасі військовонавчених мобілізаційних людських ресурсів за рахунок громадян, звільнених з військової служби, їх підготовка (перепідготовка) і різного виду військових зборах та заняттях, як показує досвід, втратили свою ефективність і не дозволяють забезпечити необхідні параметри якісного комплектування військ (сил) на воєнний час та особливий період. Існуюча система мобілізаційної підготовки за роки існування ЗС України змін фактично не зазнала та потребує суттєвого перегляду і приведення її до вимог сьогодення [2]. Рівень знань офіцерським складом мобілізаційних питань залишається низьким. Самі заходи проводяться на низькому методичному рівні. Крім того,

незадовільне фінансування не дозволяє проводити у необхідних обсягах навчальні збори з військовозобов'язаними, що створює критичну ситуацію з підготовки військовонавчених мобілізаційних ресурсів держави. Необхідність удосконалення системи мобілізаційної підготовки зумовлюється: створенням нової структури військового резерву мобілізаційних ресурсів, необхідністю впровадження нових форм підготовки військовонавчених мобілізаційних ресурсів, нових підходів до порядку мобілізаційного розгортання військ (сил), неефективністю системи індивідуальної підготовки офіцерського складу з мобілізаційної підготовки, зменшенням чисельності особового складу ЗС України мирного часу [2].

Основною причиною такого стану ЗС України є зниження морального та освітнього рівня громадян держави, особливо молоді, відсутність стимулів, зацікавленості громадян підтримувати та підвищувати необхідний рівень своєї військової підготовки під час проходження навчальних зборів; служби у військовому резерві, а керівників організацій всіх форм власності – відпускати своїх робітників для проходження військових зборів. Особливої уваги заслуговує проблема неузгодженості взаємовідносин між роботодавцями резервістів, Міністерством оборони України та самими резервістами [6]. Досвід та результати взаємовідносин за роки розвитку незалежної української держави свідчить, що не всі роботодавці підтримують бажання своїх працівників проходити службу у військовому резерві, не в повній мірі розуміють її важливість для держави. Такий стан справ пояснюється слабкою поінформованістю суспільства про службу у військовому резерві та зміст його діяльності. Але, на жаль, на сьогоднішній день в державі не визначені права і відповідальність роботодавців, не встановлений порядок врегулювання суперечок щодо проходження громадянами служби у військовому резерві, тому посилити існуючі норми адміністративного та інших видів впливу за невиконання службового обов'язку поки не вдається [6].

Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» передбачає разом з виконанням громадянами військового обов'язку в запасі проходження служби у військовому резерві. Як визначено в законі, резервісти – це військовозобов'язані, які в добровільному порядку проходять службу у військовому резерві ЗС України та ІВФ [4]. Структура військового резерву людських ресурсів встановлюється Генеральним штабом ЗС України та затверджується Кабінетом Міністрів України. Комплектування резервістами-контрактниками передбачає поєднання цивільними особами основної роботи та виконання обов'язків служби у військовому резерві ЗС України за грошову винагороду й надання певних пільг (пріоритетне право вступу до навчальних закладів, безкоштовна освіта, медичне забезпечення

тощо) [5]. Питання нарощування потенціалу ЗС України за рахунок достатньої кількості військово-навчених людських ресурсів є актуальним.

Нова структура військового резерву має, з одного боку, відповідати вимогам щодо задоволення потреб ЗС України та ІВФ у людських ресурсах на особливий період, а з другого – враховувати демографічну ситуацію, економічний стан країни та інші чинники, які впливають на створення та функціонування резерву. Формування ВРЛР в умовах переходу ЗС України на контрактний спосіб комплектування продовжується. Метою створення нової структури підготовки ВРЛР ЗС України та накопичення військовонавчених ресурсів є забезпечення потреби для мобілізаційного розгортання, формування резервів, поповнення бойових втрат в особовому складі й підтримання боєздатності з'єднань і військових частин під час ведення бойових дій. Оптимальними параметрами, які забезпечували б максимальні потреби у військовонавчених людських ресурсах для укомплектування (доукомплектування) наявних з'єднань, військових частин і тих, що формуються заново, є: обсяги мобілізаційних ресурсів, призначених для укомплектування (доукомплектування) наявних з'єднань, військових частин і тих, що формуються заново; кількість ВВНЗ та їхні можливості щодо підготовки офіцерів і молодших спеціалістів у мирний і воєнний час; кількість запасних частин та їхні можливості щодо підготовки молодших спеціалістів [5].

Отже, в нашій державі на законодавчому рівні з 2007 року закріплено проходження громадянами України служби у військовому резерві за контрактом. Проте це не гарантує укомплектування посад, передбачених штатами воєнного часу, з'єднань і військових частин лише резервістами. Тому, згідно чинного законодавства, залишається така категорія громадян, як військово-зобов'язані. Ці громадяни перебувають на військовому обліку і введені до складу військового резерву людських ресурсів. За таких обставин постає питання щодо визначення пріоритетів у підготовці резервістів і військовозобов'язаних.

У зв'язку з переходом ЗС України до комплектування військовослужбовцями військової служби за контрактом в умовах загального скорочення військ мирного часу, однорічний термін проходження строкової військової служби, підготовка та накопичення військовонавчених людських ресурсів стали одними з основних завдань підтримання обороноздатності держави на достатньому рівні. Для створення потрібного в критичний момент воєнного потенціалу лише бажання та наявної кількості підготовлених військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом, буде недостатньо. Якими б оптимальними не були склад і структура Збройних Сил України мирного часу, успішне виконання завдань, визначених на воєнний час неможливе без підтримання боєздатності із залученням дос-

татньої кількості військовонавчених мобілізаційних ресурсів. В зв'язку з цим, існуючий стан системи підготовки військовозобов'язаних та тих, хто проходить військову службу в резерві на зборах та заняттях потребує якісного оновлення, гарантуючого, як їх високу навченість, так і постійну готовність, при необхідності, до виконання своїх функціональних обов'язків в складі підрозділів та військових частин, в які вони призначені. На сучасному етапі розвитку ЗС України мобілізаційна робота в них зведена до незадовільного стану та такого, що її навіть неможливо оцінити за багатьма показниками. Існуюча система перевірки бойової та мобілізаційної готовності військових частин та підрозділів підтверджує неспроможність визначити реальний стан набуття ОВУ, військовими частинами (підрозділами) необхідних оперативних (бойових) спроможностей та готовності їх до виконання завдань за призначенням [2]. У військових частинах та установах практичної перевірки реальності спланованих мобілізаційних заходів, приведення їх в готовність до виконання завдань за призначенням, фактично не проводиться. Організація взаємодії в ланці військова частина – військовий комісаріат з питань узгодженості спільних дій проводиться від випадку до випадку. І як правило, в основному, ці заходи проводяться перед проведенням навчань. Проведення практичних заходів на ОВТ військовозобов'язаними та тими, хто проходить військову службу в резерві, в зв'язку з незадовільним фінансуванням ЗС України, вкрай обмежене, знищуються (під виглядом реформування, скорочення чисельності ЗС) органи місцевого військового управління. Дуже часто ми можемо почути, що сучасні війни не будуть великомасштабними, масовими, а будуть мати, в основному, локальний характер, який не потребує залучення великої кількості військ (сил), а сухопутні війська можуть залучатися до виконання завдань на 1-2 операційних напрямках. Так, це можливо. Але пропозиції, які були зазначені вище, зберігаються і сьогодні. Це пов'язано з тим, що по такому принципу утримує війська вся світова співдружність, в тому числі і США. В структурі їх сухопутних військ близько 500 т.чол. – регулярні війська, 350 т.чол. – Національна гвардія, близько 300 т.чол. – організований резерв. Не в меншій мірі підтвердженням даних принципів є і факт утримання, підготовки та фінансування резервістів в країнах НАТО, які залучалися в останні роки на міжнародні навчання “Щит миру”, “Козацький степ”, “Кленова арка”, “Репід Трайдент” та інші, де приблизно 60 – 70 % особового складу, який залучався на навчання, були резервісти. Не менший відсоток їх сьогодні і у складі Міжнародних сил з підтримання миру та сприяння безпеці від держав учасниць НАТО в Югославії, Іраку, Афганістані, Лівії, Сирії, Алжирі, Малі та інших.

Але, незважаючи на світовий досвід, керівництво ЗС України “зробило” відповідні висновки, “оцінило” роль і місце мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності у ЗС України, де “...мобілізаційна підготовка, як окрема складова системи підготовки Збройних Сил України, втратила практичне значення у підготовці більшості ОБУ, військ (сил) (військові частини постійної готовності). Найбільше мобілізаційна підготовка необхідна для тих, чия діяльність пов’язана з виконанням мобілізаційних завдань (військові комісаріати, військові частини мобілізаційного резерву). Для військовослужбовців решти ОБУ, військових частин постійної готовності мобілізаційну підготовку мати, як неосновний предмет навчання, з мінімальною кількістю годин” [7]. Вивчення теоретичних положень за предметом мобілізаційна підготовка здійснювати під час організації індивідуальної підготовки, не більше 10 годин на рік, та одним з навчальних питань у ході проведення заходів підготовки ОБУ, військових частин (підрозділів) з практичним відпрацюванням мобілізаційних заходів бойової та мобілізаційної готовності” [7].

Відповідно до цих розпоряджень, особливістю планування підготовки з мобілізаційних питань у 2013 навчальному році в ОБУ, військових частинах сил постійної готовності та частин забезпечення, на які не покладені мобілізаційні завдання є:

підготовка з мобілізаційних питань, як предмет навчання інтегрувати в оперативну (бойову) підготовку, зі значним зменшенням виділеного часу та перегляду тематики занять. Вивчення теоретичних положень з мобілізаційних питань проводити в ході індивідуальної підготовки військовослужбовців;

практичні заходи щодо доукомплектування та переведення військових частин, установ на функціонування і штати воєнного часу відпрацьовувати під час проведення командно-штабних навчань (тренувань) першим етапом (питанням);

навчальні збори з резервістами проводити в ході навчань (тренувань) у відповідності до плану підготовки резервістів на 2013 рік [7].

Але одночасно слід зауважити, що прийняття такого рішення є результатом недооцінки ролі і місця мобілізаційної підготовки в загальній системі підготовки військ (сил) ЗС України. Аналіз практичного стану справ та заходів, які сплановані до виконання, підтверджують, що таке рішення прийнято у зв’язку з тим, що в сучасних умовах підготовка військ (сил) ЗС України має складну, недосконалу структуру, перевантажена зайвими складовими, які проводяться формально та не мають практичного кінцевого результату і не впливають на набуття практичних навичок військовослужбовцями [2].

Підтвердженням такої точки зору є підсумки проведеного дослідницького експериментального

командно-штабного навчання (далі – ДЕКШН) з ОБУ та військами (силами) “Перспектива 2012”. Питаннями мобілізаційної підготовки на навчаннях займалися тільки особовий склад організаційно-мобілізаційного управління (ОМУ) та військових комісаріатів. Командири, штаби військ і служб цим питанням приділяли дуже мало уваги, мають невеликий досвід практичного виконання мобілізаційних заходів, організації роботи по взаємодії з військовими комісаріатами. Вся ця робота була зведена тільки до того, щоб виконати завдання по призову та доставці до визначених військових частин невеликої кількості (від запланованої), резервістів [8]. Частина призваних резервістів (близько 25 %) бригад залучалися до виконання функціональних обов’язків під час відпрацювання практичної фази ДЕКШН [6]. Але в той же час, необхідно зазначити, що у штабах Оперативного Командування “Північ”, Повітряного Командування “Захід” резервісти, які були призвані на навчальні збори, не залучалися до безпосереднього виконання своїх функціональних обов’язків в управліннях, відділах, центрах, куди вони приписані на штатні посади.

З метою вдосконалення та збереження позитивної динаміки процесу служби у військовому резерві, вироблення єдиних принципів та основних підходів до її подальшого розвитку, наприкінці 2011 року Генеральним штабом ЗС України розроблено “Концепцію служби у військовому резерві”, яка регламентує основні підходи до такої служби у ЗС України зразка 2017 року [9].

Подальше впровадження та розвиток служби у військовому резерві планується здійснювати в два етапи:

2013-2014 роки – виконання основних заходів реформування служби у військовому резерві, розгортання процесу нарощування чисельності резервістів, удосконалення системи управління резервом, поступове відновлення повноцінної підготовки, створення умов для подальшого розвитку служби у військовому резерві;

2015-2017 роки – завершення нарощування чисельності резервістів, відновлення повноцінної підготовки, початок сталого розвитку служби у військовому резерві, набуття нею спроможностей, необхідних для гарантованого виконання функцій доукомплектування та приведення у готовність до виконання завдань за призначенням органів військового управління та Сил постійної готовності, суттєве підвищення рівня соціального захисту резервістів.

У подальшому, після 2017 року, планується створити умови для переведення на доукомплектування резервістами:

військових частин, залучених до несення бойового чергування в системі протиповітряної оборони Держави;

окремих військових частин, що мають особливості підготовки особового складу, потребують значних витрат матеріальних ресурсів на доукомплектування та приведення у готовність до виконання завдань за призначенням, або комплектуються спеціалістами дефіцитних ВОС.

Згадані військові частини будуть у готовності до негайного реагування на загрозу застосування воєнної сили проти України, здатні використовувати свої оперативні та бойові можливості якомога повніше за рахунок доукомплектування в найкоротші терміни мотивованими, добре підготовленими спеціалістами, спроможними управляти новими зразками озброєння та військової техніки у складі злагоджених та згуртованих підрозділів.

До кінця 2017 року буде здійснюватися нарощування чисельності резервістів до 5% визначеної чисельності Збройних Сил. У довгостроковій перспективі нарощування чисельності резервістів буде здійснюватися відповідно до вимог Стратегічного оборонного бюлетеня.

Наказ Міністра оборони України «Про затвердження Концепції служби у військовому резерві ЗС України» повинен забезпечити створення умов для гарантованого і якісного комплектування ЗС України резервістами, мотивацію громадян до служби у військовому резерві та підвищення престижу служби у військовому резерві ЗС України.

Але це теоретично, на папері. Реально вимоги Концепції застосовувати на практиці неможливо. В основному, це пов'язано з фінансуванням ЗС України, а також виділення коштів для підготовки військовонавчених ресурсів. Так, на жаль, протягом останніх років питанням підготовки людських мобілізаційних ресурсів у військовому відношенні на навчальних зборах у ЗС приділялася недостатня увага, кошти на ці заходи фактично не виділялися [10]. Найбільш успішним в цьому питанні був 2008 рік, протягом якого після тривалої перерви призвали на збори та підготували близько 8 тисяч військовозобов'язаних. Однак, навіть ці обсяги підготовки військовонавчених ресурсів не покрили щорічної їх потреби для ЗС України. У 2009 – 2010 роках розвиток цього напрямку мобілізаційної роботи було взагалі призупинено у зв'язку із вкрай обмеженим фінансуванням ЗС.

У 2011-2012 роках кошти виділялися тільки на фінансування обмеженої кількості резервістів. Тривалість зборів коливалася від 4 до 10 діб, які залучалися на навчання під керівництвом начальника Генерального штабу – Головнокомандувача ЗС України «Адекватне реагування-2011», «Перспектива - 2012» [6]. Тому сьогодні можна впевнено сказати, що створення професійного резерву ЗС України (спочатку військовозобов'язаних, потім тих, хто проходить службу у військовому резерві розпочало-

ся вдало, але недофінансування потреб ЗС України «ріже крила» цим амбітним проектам.

Сьогодні керівництво ЗС України, Командування СВ основним напрямком підготовки військовонавчених мобілізаційних ресурсів у державі визначають службу у військовому резерві [9].

Але одночасно слід зауважити, що аналіз реального стану справ з цих питань підказує, що ще рік-два такого практичного впровадження у ЗС служби у військовому резерві, може призвести до зведення результатів кропіткої роботи до критичної, незворотної точки, після чого нам доведеться розпочинати все заново, а головне – відновлювати втрачену у суспільства довіру до служби у військовому резерві.

Перехід до нової системи підготовки і накопичення мобілізаційних людських ресурсів на сучасному етапі ЗС повинен передбачити розробку (уточнення) необхідних (діючих) нормативно-правових актів, які повинні визначити створення резервів, порядок їх використання в мирний час та у особливий період, в період мобілізації та у воєнний час, визначення правового статусу резервів, порядок їх залучення в мирний час до виконання завдань у складі підрозділів, порядку призову резервістів в особливий період, їх залучення до участі у складі своїх підрозділів за кордоном країни – у складі міжнародних миротворчих операцій з підтримання миру і безпеки, а також до ліквідації надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, соціальний статус громадян, які перебувають у запасі, заключили контракт на проходження військової служби у резерві, закріплення за ними та членами їх сімей прав щодо поширення на них умов, норм і порядку пенсійного забезпечення при виконанні ними обов'язків служби у військовому резерві; збереження за ними робочого місця на період проходження зборів і служби у військовому резерві та відповідальності резервістів за ухилення від призову на військову службу та від проходження зборів [9].

Слід очікувати, що при вирішенні багатьох питань проходження військовозобов'язаними військової служби у резерві, реалізація нової системи підготовки і накопичення мобілізаційних людських ресурсів приведе до ряду позитивних соціально-економічних, політичних, юридичних наслідків і дозволить оптимізувати військово-громадські відношення в системі «Армія-Держава», а також надасть можливість передбачити ризики, які можуть виникнути та своєчасно на них реагувати.

Закріплення категорії резервістів в суспільстві повинно забезпечити успішний перехід до нової системи комплектування ЗС по контракту та створити в недалекій перспективі сприятливі передумови для будівництва професійної армії в Україні, що повністю буде відповідати інтересам національної безпеки держави.

Послідовна і поетапна реалізація положень “Концепції служби у військовому резерві ЗС України” повинна забезпечити підвищення мобілізаційної готовності ЗС, за рахунок підготовки та накопичення необхідних обсягів військовонавчених людських ресурсів [9]. Отже, проблемні питання, які стосуються створення структури військового резерву людських ресурсів, його підготовки та накопичення, потребують всебічного вивчення, аналізу не лише в інтересах ЗС та ІВФ, але і усїєї держави.

Реалізація пропозицій дозволить, на наш погляд, сформулювати багато раціональних критеріїв, варіантів перспективної системи підготовки та накопичення мобілізаційних людських ресурсів, вибрати найбільш оптимальні з них для України.

Висновки

Таким чином, проведений аналіз існуючої системи підготовки військовонавчених ресурсів при проходженні ними військової служби у запасі та резерві дозволив запропонувати змістовні напрями та перспективи гарантованого і якісного комплектування ЗС України військовозобов'язаними і резервістами в мирний час та в особливий період.

Відмінність запропонованих напрямків та пропозицій від існуючих полягає у комплексному урахуванні всіх напрацьованих, як позитивних, так і негативних, виявлених при організації та проведенні практичних заходів при відмобілізованні (доукомплектуванні) військових частин і підрозділів, військовозобов'язаними та резервістами, виконання ними своїх функціональних обов'язків при проведенні тактичних та командно-штабних навчань і тренувань, відповідно до положень Концепції служби у військовому резерві ЗС України.

Дані пропозиції доцільно використати при організації та проведенні практичних заходів оперативної та бойової підготовки у військових частинах (підрозділах) ЗС України.

Список літератури

1. Про Збройні Сили України: Закон України від 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 3. – Ст. 17. – 84 с.
2. Про удосконалення підготовки Збройних Сил України (Концепція удосконалення підготовки Збройних Сил України): Наказ Міністра оборони України від 25.10.2012р. – К.: МО України, 2012. – №699. – 18 с.
3. Про затвердження Настанови з мобілізаційної підготовки ЗС України: Наказ Міністра оборони України від 05.11.2002р. – К.: МО України, 2002. – №787. – 183 с.
4. Про затвердження Настанови з мобілізаційного розгортання Збройних Сил України: Наказ Міністра оборони України від 15.02.2013р. – К.: МО України, 2013. – № 23. – 110 с.
5. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 2006 р // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 4. – Ст. 27. – 14 с.
6. Лішавський В.М. Проблема підготовки військового резерву людських ресурсів Збройних Сил України / В.М. Лішавський, С.Б. Роговенко // Наука і оборона. – 2007. – № 1. – С. 50-56.
7. Федорків М. Війську потрібні резерви. / М.Федорків // Народна Армія. – 2013. – № 29. – С. 5-7.
8. Пропозиції по реформуванню системи підготовки Збройних Сил України у 2013 році / [зб. праць / ред. В. Таран та ін.]. – К.: ГШ ЗС України, 2012. – 8 с.
9. Давиденко Ю. Перспектива 2012: крок на шляху реформування Української Армії / Ю. Давиденко // Камуфляж. – 2012. – № 11. – С. 4-6.
10. Про затвердження Концепції служби у військовому резерві ЗС України: Наказ Міністра оборони України від 16.12.2011р. – К.: МО України, 2011. – № 774. – 20 с.
11. Аскарів В. Призупинена за об'єктивних економічних обставин практика призову мобресурсів обов'язково буде поновлена / В. Аскарів // Військо України. – 2010. – № 9. – С. 9-11.
12. Інформаційний довідник з питань служби у військовому резерві ЗС України / ред. М. Тимошенко. – К.: МО України, 2008. – 18 с.

Надійшла до редколегії 11.11.2013

Рецензент: д-р техн. наук, ст. наук. співробітник М.Ю. Яковлев, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Львів.

АНАЛИЗ ПОТЕРЬ МОБИЛИЗАЦИОННЫХ РЕСУРСОВ, НАПРАВЛЕНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ КОМПЛЕКТОВАНИЯ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ ВОЕННООБЯЗАННЫМИ И РЕЗЕРВИСТАМИ

Н.М. Середенко, Г. В. Ефимов, А.А. Фуртес

В статье представлены результаты сравнительного анализа механизмов обеспечения информационной безопасности стандартов сотовой связи второго и третьего поколений.

Ключевые слова: системы подвижной связи, механизмы обеспечения информационной безопасности, фрактальные структуры.

ANALYSIS OF THE LOSS OF THE MOBILIZATION OF RESOURCES, THE DIRECTION AND TRENDS OF THE DEVELOPMENT OF MANNING THE ARMED FORCES OF UKRAINE CONSCRIPTS AND RESERVISTS

M.M. Seredenko, G.V. Efimov, O.O. Furtes

The paper presents the results of a comparative analysis of the mechanisms of information security cellular standards of second and third generations.

Keywords: mobile communication systems, mechanisms to ensure information security and fractal structures.